

нитѣ непрѣкъснати трудове, бойни дѣйствия и лишения отъ началото на похода отъ Новий Картагенъ до края на 216 година). А какво било и какво правяло картагенското правителство за поддръжанието на Аннибала? Разцѣпвано отъ политическитѣ партии, Барцинската и Ханновата, то заедно съ болшинството само *се радвало* на успѣхитѣ на Аннибала, а съ меншеството имъ *противудѣйствувало*, както и лично на нему, и въ общъ резултатъ му давало такава помощъ, която неможе и да се нарѣче помощъ. 12.000 души пѣхота, 1.500 души конница, 20 слона и 1.000 таланта сребро (около 3.000.000 лева), испратени съ Махона на Аннибала въ Италия, заповѣдъ до Аздрубала да отиде да се съедини съ него въ Италия и испрацанието на Имилкона съ една армия и флота въ Испания — такава ли помощъ трѣбвало да даде картагенския сенатъ на Аннибала, слѣдъ сражението при Канна? Та и можалъ ли е той да даде друга, и по прѣобладающия духъ въ картагенската република и нейното правителство, и по това разлагание, на което именно въ туй време взело да се излага вжтрѣшното, политическо и военно, устройство на Картагенъ, както вече обяснихме по горѣ въ глава I? Въ най рѣшителната епоха на войната, почната отъ Аннибала съ разрѣшението на картагенското правителство и съ удобрѣнието на народа, първото не поддръжало Аннибала, както трѣбвало, нито съ войска, нито съ флота, нито съ сръдства, нито съ способности, и като че ли съвсѣмъ го прѣдоставило на собственната му сждба и съ това пд рано готвяло нему и на Картагенъ неминуема гибель.

Туй ли дѣйствувало, отъ друга страна, правителството на Римъ? Наистина, три години прѣзъ войната

и нѣколко години прѣди нея то паднало въ нѣкакво несвойствено нему и непонятно умопомрачение и слабохарактерность, и само правяло погрѣшки, една отъ друга по груби, отъ които искусно се ползвалъ Аннибалъ. Но четиритѣ жестоки удара, нанесени нему отъ послѣдния, като че да го пробудили отъ сънь, просвѣтили го умствено, укрѣпили го нравствено и, колкото картагенското правителство все по вече и по вече падало въ това отношение, римското, напротивъ, все по много и по много се възвишавало. Начало и здрава основа за това било турнато — съ избора на Фабия и съ въвежданieto отъ послѣдния мждрия свой начинъ за дѣйствие. Още една, послѣдния погрѣшка направило то съ избиранието за консулъ безрасждния и неспособенъ Варронъ, което довело страшното поражение при Канна и всичкитѣ му послѣдствия. Но тѣзи погрѣшка вече била *послѣдния* и слѣдъ нея всички дѣйствия на римското правителство ставатъ безукоризнени и клонятъ къмъ една цѣль — тѣржество на Римъ и погубвание на Аннибала въ Италия и владичеството на Картагенъ въ Испания и Африка.

Като се съпостави всичко това заедно, ще се види ясно, че вината за всичко съвсѣмъ не билъ Аннибалъ, а картагенското правителство, което дѣйствувало въ висша степенъ неразумно и недостойно, тогазъ когато римското правителство, напротивъ, дѣйствувало постоянно все по вече и по вече мждро. А като се дойде до това заключение, никой, вѣрваме, не ще дързне да обвинява Аннибала или поне да бжде въ недоумѣние, защо той не направилъ това или пѣкъ онова, а правялъ, което и както той намиралъ за нужно, полезно и възможно. Нека бждеше на негово мѣсто, да прѣдполо-